

Солодка Даруся (стислий переказ)

Марія Матіос

ДАРУСЯ ДРАМА ЩОДЕННА

Стислий переказ скорочено, автор: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Події роману розгортаються у гірському селі Черемошне на Буковині. Дві сусідки, Марія і Василина, говорили про солодку Дарусю, яка носила викопане коріння жоржин по селу, як дитину, загорнувши в ковдру. Тим часом сама Даруся сиділа недалеко і заплітала свою сиву косу, слухала розмову і усміхалася. У селі люди думали, що вона дурна, але Даруся не дурна — вона солодка. А коріння жоржин загортала в ковдру, щоб не змерзло.

Був кінець літа. Даруся думала, чому усі вважають її дурною, адже вона багато знає: як що називається, який сьогодні день, скільки яблунь вродило в Маріїнім саду, скільки від Різдва до Різдва людей у селі родилося, а скільки вмерло. Даруся говорила з деревами, курми, але з людьми вона не хотіла говорити, бо вони могли дати їй цукерку...

Якось Маріїн син Славко напився, зарізав свиню і кинув у ріку, погрозивши усім, щоб не витягали. Було спекотне літо, і пішов сморід, та ніхто не наважився щось зробити. Тоді Даруся прив'язала до свині камінь, щоб пішла на дно. Славко зрозумів, що це зробила Даруся, тож назвав її дурною, а потім кинув під її двері жменю барбарисок. У селі знали, що про цукерки Дарусі краще не нагадувати, бо вона відразу захворіє. Цього разу після Славкового вчинку її голову наче стискали залізні обручі. Марія намагалася допомогти Дарусі, але легше ставало тільки тоді, коли Даруся заходила у холодну воду в річці. Інколи вона закопувалася посеред городу у землю. На те, що подумують люди, їй було байдуже, лиш би про цукерки не нагадували...

Даруся завжди несе на цвинтар татові кулачок масельця, яке готує з молока, що інколи приносить Марія. Збираючись до тата, Даруся довго готується, бере великодній кошик, куди складає сир, масло, літрову банку з молоком, трохи хліба. Біля брами цвинтаря її завжди чекають пси. У такий час люди на цвинтар не потикаються. Лише на могилі Даруся довго шепче, але оглядається, чи ніхто не бачить. Якось Варвара розповідала Марії, що чула на цвинтарі, як нечиста сила людським голосом говорить, та страшним таким, грубим, кричала "тату". Але Варвара і подумати не могла на Дарусю, бо знала, що та не вміє говорити.

На цвинтарі Даруся говорила з татом, але як тільки вертала додому, тато приходив

у сні і мучив її. Цілу ніч стояв на дверях, чорний, неголений, обдертий, з простягнутою рукою і просив молока. На ранок Даруся бігала селом з горнятком, і люди розуміли, що вона просить молока. Коли серед ночі її будила простягнута татова рука, знала, що через день-два почне боліти голова. На ранок Марія знаходила Дарусю із вповитою п'ятьма хустками головою, відверненою до стіни, із землистим обличчям.

ІВАН ЦВИЧОК

ДРАМА ПОПЕРЕДНЯ

Стислий переказ скорочено, автор: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Раніше солодка Даруся ділила нещастя з Іваном Цвичком. Він був у селі зайдою, а якось пристав жити до Дарусі. Він рідко говорив, часто їздив у автобусах і грав на дримбі. Люди і діти в Черемошнім називали його Цвичком, бо дуже любив Іван збирати по довколишніх селах залізниччя, а найбільше — цвяхи, по-тутешньому "цвики", з яких робив дримби і продавав їх. Іван мав прирослий до піднебіння язик — і через те його мова нагадувала торохтіння підводи по сільській вулиці. Іван не мав житла, дехто іноді наймав Івана на роботу. Зрідка Іван приставав жити до котроїсь молодиці, але більше, як два місяці, його не затримала ані одна.

Якоїсь весни колов Іван Цвичок дрова в Марії, Дарусиної першої сусіди. Він заграв на дримбі, а потім побачив Дарусю і пішов колоти дрова до неї. Даруся почала носити дрова в повітку і акуратно складати. А потім вона відкрила Іванові двері в сіни. Цвичок мовчки зайшов. Сусідка Марія дивувалася, бо Даруся нікому не відчиняє хатніх дверей сама.

Від весни до осені Іван жив у Дарусі. Від його гри Дарусю ніколи не боліла голова. Коли Іван їхав продавати дримби, Даруся падала в хаті на ліжко і цілими добами дивилася в стелю, не підводячись до їжі.

Одного разу солодка Даруся взяла з собою на цвинтар Цвичка. Іван прихопив з собою косу. Поки Даруся ходила до тата, Іван із псами стояв на брамі, а як Даруся показала перед ними, пішов углиб цвинтаря. Він викосив мало не пів цвинтаря від трави і бур'янів, а особливо ті могилки, на які ніхто не ходить.

Якось Іван почав збирати різне залізниччя, навіть діти приносили те, що знайшли. Та одного разу прибігла дружина колгоспного бригадира Передерія – Ірина, і вчинила лемент. Вона говорила, що вчора у неї вкрали бильце від залізного ліжка, і назвала Івана злодієм. Іван зірвав з її голови хустину і затоптав, а Марія вдарила Ірину у плечі. Тоді Іван спитав, де лежало те бильце. Ірина мусила зізнатися, що на смітті. Іван потряс перед нею вилами і вигнав додому. На очах усіх сусідів Цвичок пішов до переляканої Дарусі, притиснув її до грудей і лагідно погладив по голові.

Згодом Іван зробив з того всього залізниччя огорожу на могилку Дарусиною тата.

Цвичок примудрив на огорожі клямку, а Даруся так і переночувала на могилі. Якось Марія покликала Цвичка до себе на обору і сказала, щоб ніколи не приносив Дарусі цукерок. І навіть не показував. Іван відповів, що знає, бо йому розповіли вже.

Одного разу Іван зібрав Дарусю і рушив з нею в дорогу. З Черемошного до Кутів віз Дарусю підводами. Під обід — уже автобусом — дісталися Косова. І Цвичок повів Дарусю прямісько в районну поліклініку. Вони зайшли до якогось лікаря, і Цвичок сказав, що Даруся не німа, але не говорить. Молодий доктор був районним інфекціоністом і дієтологом в одній особі. Доктор сказав, що Даруся німа, бо йому не було діла до неї. Іван накричав на лікаря і сказав, що сам її лікуватиме.

Цвичок зрозумів, що Дарусю рятує від хвороби вода. Однієї ночі він повів її до ріки, сам зайшов у воду і покликав. Вони стояли по груди у воді, навпроти одне одного, з витягнутими вперед руками. На березі Іван вгорнув їй ноги і плечі, розчесав руками волосся, розтер руки, а потім носив з довбанки холодну воду, щоб напилася. А вдома Іван дізнався, що Даруся досі дівка. Він радив їй не знати чоловіків, бо вони можуть образити її, ще й дитину зробити. Тієї ночі з Дарусі таки вирвався чи то стогін, чи виття, вона відповіла йому: "І-ва-не...". Після тої ночі Іван знав, Дарусю можна вилікувати. Як — не знав, але знав точно, що можна. Її все рідше і рідше мучили напади болю. Іноді вона могла навіть усміхатися. Цвичок відмовився від звичних своїх мандрів. Та людям було заздрісно дивитися на їхнє щастя. І скоро пішли чутки, що Іван і Даруся в одній постелі з псами сплять, що у них живе нечиста сила ...

Одного дня Івана викликали в сільраду. Голова і міліціонер Степан почали допитувати, що у нього з Дарусею відбувається ночами. Іван довго мовчав, а потім сказав, що їхня влада, МГБ, забрала колись його хату, а маму побила до смерті. Потім Іван сказав, що мусить йти додому працювати, бо йому не привезуть усього готового, як для голови, якому фірами з ферми возять усе потрібне. Також Іван сказав, що розповість усім про міліціонера, який з револьвером за молодицями гониться, а його жінка самогонку варить з колгоспного цукру...

Цвичка забрали на 15 діб у район, а потім дали дряпак у руки — і пішов замітати вулиці райцентру. Додому він не мав у чому йти, бо одяг був геть подертий. Якийсь сержант, що був наглядачем для арештованого, дав Іванові свій армійський одяг: темно-зелені штани-галіфе і зелену сорочку з блискучими гудзиками. У такому вигляді Іван з'явився перед Дарусею. Побачивши його, Даруся зомліла. Поки Іван відливав Дарусю водою і заносив її в хату, прибігла Марія. Вона казала Іванові, що не варто було цього робити, а той не розумів, чого саме.

Напад головного болю тривав у Дарусі від 21 вересня, аж до Покрови. Вона не їла, лиш пила воду із сухарями, на Івана не подивилася й разу, а вгортати голову давала лиш Марії. Цвичок приводив священника і сільського фельдшера, але ніхто не міг допомогти. А коли Даруся встала, то збрала Іванові речі і відкрила перед ним двері. Дуже тихо вона сказала: "І-д-и-І-в-а-н-е".

МИХАЙЛОВЕ ЧУДО

ДРАМА НАЙГОЛОВНІША

Стислий переказ скорочено, автор: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Матронка з Михайлом недавно побралися і жили тільки вдвох. Жінку у селі називали Михайловим чудом, бо він сам її так назвав на весіллі, коли міцно крутив у танці. Михайло Ілащук був сиротою, з дитинства служив по людях. Парубкував довго, поки на таку-сяку господарку не склався і ось спромігся на весілля з Матронкою з чужого села. Жінка невдовзі народила дівчинку. Михайло ходив працювати по людях, бо був добрим майстром. А коли він десь працював далеко, то приходив додому лише на неділю. Зранку Матронка виганяла худобу в луки над Черемошем, потім йшла поратися по господарству, а ввечері приганяла худобу.

Однієї ночі Танасій Максим'юк, який любив ходити до чужих молодичь, почув сильний плач Матрончиної дитини. Він зайшов у хату, але Матронки не було. Танасій покликав Марію, сусідку Матронки. Та говорила, що Матронка вдень була вдома. Люди повідомили Михайлові про зникнення жінки. Михайло пішов до лейтенанта-румуна Лупула і розповів про свою біду. Лупул сказав, що зараз тривожний час, але жінку шукатимуть.

Всі ці події відбувалися у червні 1940 року. По два боки Черемоша гніздилися двоє гірських сіл з однаковою назвою — Черемошне. Те село, у якому жив Михайло, належало Румунії, а село на протилежному боці від 17 вересня 1939 року належало совітам. Річка була кордоном.

Наступного дня Лупул сказав Михайлові, що вибирається з села, бо скоро владу тут займуть совіти, тож хай він просить у них допомоги у пошуку жінки. А після обіду в Черемошному змінилася влада... Люди вважали, що від совітів добра не буде.

... Матронка знайшлася на третю добу. Лежала у лузі, корова пропала без сліду. Жінка була дуже побита, особливо по спині і ногах. Пальці у неї були такі, немовби їх кліщами тиснули або били камінням. У жінки пропало молоко, і Михайло почав привчати дитину до коров'ячого молока. Довший час Матронка лежала нерухомо на ліжкові під вікном і німувала. Михайло закинув усі роботи і доглядав жінку та дитину. Матронка часто тихо плакала, а Михайло питав, що болить. Вона говорила, що її серце плаче наперед.

Минув майже рік, але тої веселості й жвавості, що була колись у Матрончиних очах і рухах, ніхто більше не бачив. А в Черемошнім нова влада відкрила кооператив. В колишній румунській школі зробили сільську читальню. Людей зганяли туди слухати щоразу нового лектора, або коли-не-коли крутили кіно. Якоїсь пізньої червневої ночі сім'ю Куриків і ще декого з села совіти вивезли на Сибір.

За кілька днів нова влада зникла, почало панувати повне безвладдя. Дехто цілими

сім'ями перебирався у гори, подалі від того, що неминуче повинно було прийти з війною. У Черемошне з початком війни зайшла ріденька німецька частина і розквартирувалася по людях. Німці в селі поводили себе мирно. Хіба що ходили по хатах та забирали птицю і свиней на заріз, але ні до кого німець не прийшов по кури двічі, чим викликав мовчазне схвалення. На другий день після свого приходу німці скликали людей перед церквою на віче. Танасій Максим'юк, який знав німецьку ще з австрійської війни, був за перекладача. Німець сказав, війни боятися не треба, але треба слухати нову владу. Перед своїм відходом німці знову зібрали людей коло церкви, і той самий старший офіцер повідомив, що їхня частина змушена йти вперед, а тут, у Черемошному, вони залишають своїх союзників — представників румунської воєнної адміністрації, яку тутешні люди добре знають. В недовгому часі румуни мобілізували у селі чоловіків. До Михайла прийшов лейтенант Лупул і сказав, що чоловіка залишать у селі, щоб тримати тут порядок. Тим більше, Михайло має хвору дружину і маленьку дитину та й не зовсім благонадійний, як для воєнного часу: хіба забув, за яких умов і як пропадала його жінка, може, вона який агент... Лейтенант наказав Михайлові приходити завтра на пост, щоб поміняти підлогу і двері.

Після розмови з Лупулом Михайло дуже побив Матронку. Дитину перед цим відвів до куми Марії. Чоловік підозрював жінку у зраді, бо хто перший пішов нібито її шукати? Лупулові вояки. Може, румун десь валявся разом з нею в оборозі на постерунку, чи в якій недалекої лісовій хижці, а потім віддячив — сказав підкинути жінку так, щоб її точно можна було знайти? А тепер, видите, румун вернувся в село, і навіть на війну Михайла не відсилає. Так, щоби люди не говорили, що відіслав чоловіка на смерть, а сам заловляє до молодиці. Матронка не просилася. Навіть не питала, за що він б'є. Згодом Михайло просив пробачення і допитувався, що тоді сталося. Жінка говорила, що нічого не пам'ятає.

Лупул зі своїми вояками покинули село серед ночі і без прощання, у село вернулися німці, тепер уже з мадярськими жовнірами. Німці попередили селян, що через Черемошне буде проходити перша лінія оборони, тому треба було готуватися до евакуації. Селяни погнали худобу в ліси. Але фронт небувало швидкими темпами обійшов Черемошне, не зачіпаючи його. Черемошнянські погоничі та пастухи завернули худобу назад. Коли втомлені дальнім переходом люди вернулися на свої обійстя, в селі вже порядкували другі совіти.

У неділю всіх людей погнали до сільради. Кімнатою ходив старший офіцер, перекидаючи з руки в руку револьвер. У Черемошному його знали недоброю пам'яттю: уповноважений від районного МГБ, майор Дідушенко. Час від часу він налітав у село як фурія, — і разом з ним зникало кілька людей незалежно від статі, майнового стану і віку. Дехто вертався побитий, багато не верталось взагалі. Михайлові і Матронці, як і усім, було запропоновано записуватися до депортації або добровільно йти до колгоспу і здавати туди свою худобу і реманент. Дідушенко сказав Михайлові, що той буде колгоспним заготівельником. Мусив Михайло з Матронкою записуватися у колгосп.

А на другий день прибула ціла машина солдатів зі зброєю, які погнали людей під

сільраду. Під стіною, сиділо... двоє мерців: молоденький хлопець і зовсім юна дівчина, можна сказати, майже дівчинка. Геть зовсім голі. У хлопця з правого, а в дівчини з лівого боку були прострелені скроні. Груді у дівчини були обрізані. Хлопець був черемошнрянський. Юрка Огронника син. Іван, на псевдо Яструб. В селі знали, що Іванова боївка лишилася в їхній окрузі останньою: йшов 1950 рік. Дівчина, видно, була сторонська, бо ніхто її не впізнав. Дідушенко почав кричати, що таке чекає кожного, хто не покориться радянській владі. Тим часом на подвір'я в'їхала підвода, яка привезла мертвого батька Івана — Юрка Огронника. Його теж посадили під стіну сільради. Старий Огронник був голий до пояса, а його руки — обрубані по лікті. Дідушенко сказав, що цей старий не хотів показати бункер сина, потім хотів обдурити владу і повів у Чортове урвище. Намагався скочити у провалля разом з офіцером, до якого був прикутий наручниками.

Уночі тричі постукали до Михайлової хати. То були чоловіки в чоботах, куфайках і мазепинках з обрізами почерез плечі. Вони сказали, що прийшли взяти сира, бринзи і масла. А решта — що дадуть. Михайло почав пояснювати, що то людське все, а не його. Матронка спитала, що завтра скаже чоловік у колгоспі. Чоловіки відповіли, що хай так і скажуть, що вночі ввірвалися з лісу, вчинили у хаті погром, напудили зброєю, пограбували і щезли. Ще пару штурханців у плечі дали. І нічого їм від москалів не буде. А від істинних українців подяка буде. Чоловіки наказали на суботу зарізати свиню, бо прийдуть за свіжиною. Потім вони розповіли, що їх уже не багато, але ще й не мало. І москалям спокою не дадуть, скільки зможуть.

Зранку москалі нишпорили по Михайловім подвір'ї. Михайло з Матронкою сиділи під стіною, а їхня дитина бавилася біля дровітні. Приїхав сюди і Дідушенко з якимось військовим — низьким, опецькуватим і з залисинами. Побачивши його, Матронка відразу зомліла. Поки солдати відливали її водою, поки заспокоювали перелякану дитину, Михайла допитував сам Дідушенко. Михайло говорив, що вночі його пограбували, забрали, що хотіли, а потім побили вікна. Дідушенко не вірив, а питав, чому сусіди не чули вночі гвалту, чому дитина і жінка не плакали з переляку, чому до сусідів Михайло не побіг відразу після того. І хоч трапилося все опівночі, а один чоловік бачив, що шиби вилітали перед досвідком, але з хати ніхто не виходив.

Дідушковий напарник у допит не встрявав, а лиш сидів і слухав. Далі він вийшов з хати, а по якимсь часі вернувся. Матронка закривала хустиною обличчя по самі очі. Дитина стояла коло неї, тримаючи руку на голові матері. Напарник Дідушенка витягнув з кишені зеленого півника-льодяника на довгій паличці. Він почав мовчки смакувати льодяником, а потім витяг з кишені червоного півника. Чоловік поманив дитину до себе. Матронка скинулася, ніби зі сну, нібито мала намір не пустити дитину, але дитина вже стояла перед офіцером, не зводячи очей з півника. Офіцер спитав дівчинку, як її звати. "Даруся — донька Михайла Ілащука, сина Петрового", — відповіла мала. Потім вона сказала, що їй 10 років, що вона знає молитви і любить цукерки. Потім офіцер попросив дитину показати, чи вона вміє заплітати косу. Коли Даруся заплела косу, офіцер дав їй полизати цукерку, а потім запитав, чи дуже ті вуйки вночі

били тата. "Вони тата не били". - "Вони тата не били, але били вікна?" - "Ні, тато бив вікна сам, коли вуйки пішли". - "Але мамка плакала? Так? І казала давати вуйкам бринзу?" - "Мамка плакала дуже. А казали дати бринзу вуйки, мама не хотіла, щоби тато давав". Офіцер дав дитині полизати цукерку, а потім знову питав: "Дарусю, а що ще казали татові вуйки?" - "Казали зарізати до суботи свиню". Офіцер витяг ще одного півника, жовтого, і сказав дівчинці бігти погратися до сусідського Славчика, а заодно дати і йому півника.

Після цього Михайло пішов до хати і взяв рюкзак з речами, бо думав, що його відразу арештують. Та Дідушенко сказав, що в тюрмі його не треба, щоби задаремно годувати. Михайло мусить повернути в заготконтору до суботи подвійну норму молокопродуктів. Тоді лишиться вдома. До суботи є купа часу. Сибір до того часу не потепліє.

Матронка лежала до вечора. Михайло мовчки робив порядок: склив вікна, сортував бочки і бідони, а потому як сів на подвір'ї під стіною — то так і не випустив люльку з рота, також до вечора. Матронка вважала дитину винною, але Михайло говорив їй, що то люди донесли усе, як було. Раптом Матронка зірвалася на ноги і призналася чоловікові, що сьогодні у їхній хаті побував її кат. Десять років тому, коли вона шукала корову, її покликали чоловік і жінка, геть мокрі. Вони говорили, що припливли з того боку ріки, з іншого Черемошного, бо там сьогодні совіти вивозять людей цілими сім'ями. Втікачі просили Матронку допомогти їм сховатися. Та раптом два совіцькі прикордонники підійшли до Матронки та втікачів і спіймали усіх трьох. Спочатку били всіх трьох, потім розділили, Матронці кілька разів повільно затискали пальці між двері. Зранку якийсь офіцер знову наказав Матронці говорити правду. Вона знову розповіла про загублену корову, про те, що має тримісячну дитину, і їй треба йти годувати дитину, бо молоко перегорає. Офіцер вирішив перевірити і тиснув груди так, ніби хотів її видіти. Жінка впала непритомна на підлогу, а коли прийшла до тями, офіцер поправляв штани-галіфе і вдоволено кривився, витираючи з лиця залишки грудного молока. Він говорив: "Я тебе відпускаю тільки тому, що у тебе мала дитина, великі груди і довге волосся. А твоя корова буде тепер давати мені молоко замість тебе. Але запам'ятай собі, жінко, одне: якщо ти хоч раз, десь комусь, бодай чоловікові, скажеш, що з тобою було..." — "Я нічого не пам'ятаю..." — не дала доказати Матронка і подивилася йому в очі. А сьогодні цей її мучитель випитав у маленької Дарусі нічну правду, не впізнавши своєї колишньої жертви...

Михайло поїхав до вуйка Василя, що тримав в Бозні полонину, щоб випросити масла, сиру, сметани, щоб віддати у колгосп. Михайло вже другу добу ходив, випрошуючи в людей, яке можна їстівне добро, обіцяючи відробити на деньках позичене. Вуйко Василь говорив, що не може віддати просто так людську працю, бо що скаже ґаздам? Раптом із кошари вийшов чоловік, у котрому Михайло впізнав свого нічного гостя. Чоловік сказав, що все поверне, бо Бог добрий, та й інші люди допоможуть.

Михайло повіз продукти у село. А там він застав Матронку уже повішеною. Даруся обома ручками трималася їй за голі і босі ноги, так що спершу дитину не могли

відтягнути два чоловіки — Михайло і чоловік Марії-сусідки — Дмитро. Відтоді Даруся втратила голос. А з часом у Черемошному її почали називати солодкою.

Сусіди ще довго після цих подій сперечалися, що було причиною такої нещасливої долі Михайла і Матронки. Можливо, в усьому винна людська зависть. Ціла фамілія на пси зійшла. Одна нещасна німа Даруся, що за всіх відбуває гріхи на цьому світі, сирота.

Стислий переказ скорочено, автор: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу